

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

КОВАЛЕНКО АНАТОЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 347.73:336.01] (477)(043.3)

**ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватному закладі вищої освіти «Київський міжнародний університет».

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
САВЧЕНКО Леся Анатоліївна,
Приватний заклад вищої освіти
«Київський міжнародний університет»,
віце-президент з наукових та юридичних питань.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГУБЕРСЬКА Наталія Леонідівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, професор кафедри
фінансового права;

доктор юридичних наук, професор
КАСЬЯНЕНКО Любов Михайлівна,
Університет державної фіскальної служби
України, професор кафедри фінансового права;

доктор юридичних наук, професор
МУЗИКА-СТЕФАНЧУК Оксана Анатоліївна,
Міністерство охорони здоров'я України,
заступник начальника відділу Служби
Державного секретаря (самостійний відділ).

Захист відбудеться «14» квітня 2020 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.867.01 Інституту законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

Автореферат розіслано «12» березня 2020 року.

**Т.в.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

І.А. Куян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Публічна фінансова діяльність будь-якої країни спрямована на економічне зростання держави, повне, неухильне, своєчасне, ефективне виконання завдань і функцій як держави, так і місцевого самоврядування, а також на забезпечення реалізації фінансових й інших потреб людини і громадянина, зокрема і їх захист. У такому складному процесі повинні скоординовано діяти органи публічної влади. З метою дотримання цими суб'єктами нормативно-правових актів, недопущення свавілля під час управління публічними фінансами, належної реалізації повноважень у фінансовій сфері, їх завдання і функції мають бути чітко окреслені у чинному законодавстві.

Нині різноманітні закони і підзаконні нормативно-правові акти містять положення про завдання, що стоять перед тими чи іншими владними органами під час здійснення публічної фінансової діяльності. Інколи завдання трактуються як функції, хоча це різні за своєю природою поняття; а у певних випадках, напрям діяльності розуміється як функція (наприклад, банківський нагляд); часто завдання не відмежовуються від напрямів діяльності (це зустрічається у положеннях про органи публічного фінансового контролю). Отже, на нормативно-правовому рівні наявна певна плутанина стосовно того, що є напрямом діяльності, що розуміти під завданнями та функціями. З огляду на це, важливе значення має дослідження завдань і функцій держави, органів публічної влади, як суб'єктів публічної фінансової діяльності, та учасників фінансових правовідносин. Очевидними є питання доктринального дослідження актуальних проблем завдань і функцій фінансового права у контексті їх реалізації.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці, зокрема, таких вітчизняних та зарубіжних представників науки фінансового права: І. І. Бабіна, Д. О. Білінського, Л. В. Вакарюк, Д. В. Вінницького, Л. К. Воронової, О. П. Гетманець, О. Ю. Грачової, Н. В. Гребенюк, Н. Л. Губерської, О. О. Дмитрик, А. С. Ємельянова, С. В. Запольського, А. Й. Іванського, М. В. Карасьової, Л. М. Касьяненко, Д. А. Кобильника, Ю. О. Крохіної, М. П. Кучерявенка, Т. А. Латковської, О. А. Лукашова, С. І. Лучковської, А. О. Монаєнка, О. А. Музики-Стефанчук, С. О. Ніщिमної, О. П. Орлюк, М. Б. Разгільдієвої, В. О. Рядінської, Л. А. Савченко, Ю. Л. Смірнікової, М. В. Старинського, Н. І. Хімичевої, Т. М. Ямненко та інших.

Зважаючи на міжгалузеву сутність понять «завдання», «функція», наукові висновки та пропозиції дисертаційної роботи ґрунтуються на працях фахівців у галузі теорії права, цивільного, господарського, конституційного, адміністративного права, державного управління, економіки та інших галузей. Це, зокрема, такі вчені, як: А. І. Абрамов, В. Б. Авер'янов, С. С. Алексеєв, М. Є. Антонова, І. В. Антошина, Є. В. Артеміна, Г. Ю. Атаян, С. В. Бабаєв, М. І. Байтін, О. М. Бандурка, О. В. Бермічева, К. І. Беляков, М. Т. Білуха,

О. Г. Варич, О. Д. Василик, В. В. Віконський, О. О. Волков, І. М. Воропаєва, М. М. Воппенко, О. А. Гавінська, А. П. Гетьман, А. О. Данченко, О. О. Дембіцький, С. А. Дроботов, Ф. Л. Жорін, О. В. Іваненко, В. В. Ісаєва, А. Є. Кадомцева, І. Б. Калашніков, Д. А. Керімов, В. С. Ковальський, В. М. Кожевнікова, В. Т. Комзюк, Є. М. Корж, Б. А. Кормич, О. С. Лапшина, В. А. Ліпкан, О. М. Лощихін, О. О. Майданник, Н. А. Макарова, О. В. Макух, М. В. Матійко, О. М. Миронець, С. К. Могил, І. І. Мотиль, М. В. Новіков, П. В. Онопенко, Н. М. Оніщенко, Г. В. Падалко, О. М. Палагіна, Ю. В. Пирожкова, Х. В. Приходько, Т. М. Радько, З. В. Ромовська, О. В. Скакун, М. П. Трофімова, Т. В. Філіпенко, Н. Є. Целовальніченко, О. О. Чепурний, Х. І. Чопко, Л. А. Чумак, В. І. Щербина, Ж. Ю. Юзефович та інші. Аналіз літературних джерел дав підстави зробити висновок про наявність низки невирішених теоретичних, практичних, методологічних питань щодо функцій і завдань права, фрагментарність досліджень функцій і завдань саме фінансового права. Це зумовило актуальність обраної теми і необхідність проведення комплексного монографічного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дослідження відповідає напрямам удосконалення діяльності органів публічної влади у фінансовій сфері, визначеним Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 21 січня 2015 р. № 5/2015, а також Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р.

Дослідження є частиною науково-дослідної теми Приватного закладу вищої освіти «Київський міжнародний університет»: «Реформування правової системи України в умовах національних та міжнародних тенденцій розбудови правової та соціальної держави» (державний реєстраційний номер: 0114U003583), у розробці якої дисертант брав безпосередню участь.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових теорій, чинного законодавства визначити теоретичні та практичні проблеми функцій і завдань фінансового права, окреслити шляхи їх розв'язання та розробити концепцію функцій і завдань фінансового права у галузевому та підгалузевому аспектах.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

- розглянути функції права, їх види, і на цій основі розробити класифікацію функцій фінансового права;
- окреслити співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин;
- висвітлити доктринальні підходи щодо розуміння функцій та завдань фінансового права;
- визначити систему функцій фінансового права;
- розкрити сутність охоронної та захисної функцій фінансового права;

- виявити правову природу регулятивної функції фінансового права та функцій фінансово-правової відповідальності;
- розкрити зміст контрольної, обмежувальної, інформаційної функцій фінансового права;
- з'ясувати завдання та функції бюджетного права;
- висвітлити завдання та функції податкового, митного права;
- охарактеризувати завдання, функції банківського, валютного, емісійного права;
- розробити й обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення фінансового законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації функцій і завдань фінансового права.

Предметом дослідження є проблеми теорії та практики функцій і завдань фінансового права.

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертацією відповідно до поставленої мети і завдань, урахувавши специфіку об'єкта та предмета дослідження, було використано загальнонаукові та спеціальні методи. Завдяки системно-структурному методу, проаналізовано завдання і функції підгалузей та інститутів фінансового права (розділ 4). Методи сходження від абстрактного до конкретного та логіко-семантичний дозволили поглибити понятійний апарат щодо функцій та завдань права, фінансового права (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, розділ 3). Порівняльно-правовий метод застосовано під час аналізу вітчизняного та зарубіжного фінансового законодавства, наукових досліджень, що стосуються окремих аспектів завдань і функцій права, фінансового права (підрозділи 1.2, 2.2, розділи 3, 4). Формально-догматичний метод сприяв здійсненню доктринального тлумачення правових норм і термінів, розкриттю сутності окремих функцій фінансового права (розділи 1–3). Метод узагальнення забезпечив формулювання висновків до розділів і загальних висновків.

Нормативним підґрунтям дослідження слугували Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Митний кодекс України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», інші закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали Конституційного Суду України, Верховного Суду, інших органів судової влади, суб'єктів публічної фінансової діяльності тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є комплексним монографічним дослідженням, в якому вперше у вітчизняній науці проаналізовано теоретичні та практичні проблеми функцій і завдань фінансового права, а також сформульовано пропозиції, що сприятимуть розвитку цієї галузі права, підвищенню ефективності виконання функцій і завдань органами публічної влади у фінансовій сфері зокрема:

вперше:

– аргументовано, що практичне вирішення питання про функції права, зокрема фінансового права, пов'язано із: 1) нормо- і правотворчою діяльністю; 2) визначенням правопорушень, віднесених до фінансових, їх попередженням, встановленням відповідальності за вчинення; 3) побудовою системи фінансового законодавства, що враховує сучасні тенденції розвитку економіки країни та євроінтеграційний курс; 4) ефективним застосуванням норм фінансового законодавства; 5) підвищенням фінансової грамотності населення;

– на підставі аналізу доктринальних праць дотичних до предмета дослідження, у тому числі присвячених функціям права, запропоновано їх узагальнене групування на: соціологічні дослідження; економічні дослідження; філософсько-правові й теоретико-правові дослідження; конституційно-правові дослідження; цивільно-правові та цивільно-процесуальні дослідження; трудово-правові дослідження; кримінально-правові та кримінально-процесуальні дослідження; адміністративно-правові дослідження; фінансово-правові дослідження;

– ґрунтуючись на напрацюваннях здебільшого вчених-теоретиків, запропоновано класифікувати функції фінансового права на: загально-правові (регулятивна, охоронна, захисна, контрольна, обмежувальна, виховна, інформаційна, пізнавальна, ідеологічна тощо); галузеві (економічна, екологічна, політична, майнова, матеріальна тощо); підгалузеві та правових інститутів (функції бюджетного, податкового, митного, банківського, емісійного, валютного права);

– встановлено, що функції фінансового права є важливою характеристикою динамічності права і правовідносин у фінансовій сфері. Вказана динамічність, як власне і зовнішній прояв права, виявляється як у формах реалізації права (фінансові правовідносини, прийняття, дотримання, виконання, використання, застосування фінансово-правових норм тощо), так і у формах здійснення функцій права;

– доведено, що реалізація функцій фінансового права супроводжується здійсненням прав та виконанням обов'язків суб'єктами фінансових правовідносин (у випадку, коли йдеться про активну реалізацію функцій, про їх втілення у практичній діяльності); стосовно пасивної реалізації функцій – йдеться про реалізацію функцій науки фінансового права (тобто, у такому разі, відсутні учасники чи суб'єкти фінансових правовідносин, не виникають юридичні права й обов'язки);

– обґрунтовано положення про те, що функціональна характеристика фінансового права, як галузі права, має домінантне значення для формування комплексного розуміння внутрішньої сутності цієї галузі права та визначення меж її впливу на поведінку суб'єктів правових відносин, як з погляду чинного законодавства, так і в частині побудови перспективної нормативно-функціональної моделі у сучасних умовах розбудови в Україні правової, демократичної, соціальної держави;

– доведено, що у загальносоціальних функціях права (а саме: інформаційній, орієнтаційній, виховній) розкривається його соціальна цінність, основним елементом якої у фінансово-економічному контексті, є забезпечення соціальної справедливості та належного рівня соціального захисту громадян через правове регулювання функціонування такого невід’ємного інституту будь-якої сучасної розвинутої національної правової системи, як ринкова економіка, стабільність у бюджетних відносинах, справедливу податкову політику, достатній рівень системи соціального захисту тощо. Ключовим елементом соціальної складової функціональної діяльності органів публічної влади у фінансовій сфері є фіскальна (податкова) політика;

– аргументовано, що система регулятивних та охоронних функцій податкового права, які спрямовані на гарантування обов’язковості його норм та їх охорону від можливих правопорушень, у тому числі через можливість застосування заходів державного примусу, передбачених чинним законодавством, – є необхідною умовою належного функціонування сучасної правової держави. Постійні посягання на публічні фінансові інтереси з боку правопорушників, незважаючи на загрозу застосування карально-репресивних законодавчих механізмів, підтверджують потребу подальшого удосконалення податкового законодавства щодо застосування превентивних заходів;

удосконалено:

– визначення понять «функція фінансового права», «завдання фінансового права», «публічний фінансовий контроль», «фіскальна (податкова) політика», що сприятиме належному виконанню завдань та функцій суб’єктами публічної фінансової діяльності;

– теоретичні підходи стосовно структури охоронної функції права, на підставі чого виокремлено й всебічно досліджено такі елементи охоронної функції фінансового права, як: об’єкти впливу, суб’єкти впливу, способи реалізації, підстави охоронного впливу;

– наукові положення про розмежування регулятивної функції фінансового права та фінансового регулювання (його проявом є, наприклад, бюджетне регулювання шляхом відрахувань від деяких загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів; міжбюджетні трансферти). Констатовано, що власне регулювання передує виникненню фінансових правовідносин (наприклад, коли йдеться про створення нормативно-правового підґрунтя). Реалізація регулятивної функції фінансового права забезпечується за допомогою закріплення правових дозволів, прав та обов’язків суб’єктів фінансових правовідносин, заборон, обмежень тощо;

– теоретичні обґрунтування щодо складових охоронної функції фінансового права, до яких віднесено: правові заохочення (позитивна юридична відповідальність) та правові компроміси; нормативно-правові гарантії дії норм фінансового права; інституційна система контролюючих та

правоохоронних органів, що здійснюють охорону норм фінансового права від можливих правопорушень; захист норм фінансового права від реальних правопорушень, включаючи профілактику правопорушень у фінансовій сфері, притягнення до негативної юридичної відповідальності та компенсацію збитків від скоєних правопорушень (захисна функція фінансового права);

– доктринальні положення щодо розуміння сутності захисної функції фінансового права, яка охоплює попередження правопорушень, застосування заходів державного примусу до правопорушників (притягнення до юридичної відповідальності – фінансової, кримінальної, адміністративної) та відшкодування збитків, завданих суспільству і державі вчиненим правопорушенням, тоді як охоронна функція містить усі засоби забезпечення належного порядку фінансово-правових відносин та ефективного функціонування фінансово-правових норм у соціумі;

дістали подальшого розвитку:

– доктринальні підходи щодо розуміння функцій і завдань фінансового права, на підставі чого визначено, що: функції фінансового права – це об'єктивні, відносно стійкі, специфічні властивості фінансового права, як галузі права, як правового регулятора суспільних відносин, зумовлені особливостями предмету і методу фінансово-правового регулювання, забезпечують можливість вирішення завдань фінансового права. Функції фінансового права відображають основні риси фінансового права (точніше – фінансово-правового регулювання), є зовнішнім проявом властивостей його норм, спрямовані на вирішення тих завдань, які стоять як перед цією галуззю права, так і перед відповідними її підгалуззями та інститутами. Завдання фінансового права – це імперативи, інструкції до бажаної поведінки відповідних суб'єктів у сфері публічної фінансової діяльності, які формулюються і закладаються у вигляді фінансово-правових норм, з огляду на те, що дотримання цих імперативів забезпечує досягнення мети фінансово-правового регулювання;

– питання про функції фінансового права, як такі, що відображають ту діяльність органів публічної влади, що регулюється фінансово-правовими нормами інституціонального характеру, а також безпосередньо сам масив фінансово-правових норм, включаючи юридичні засоби забезпечення їх практичної реалізації та загальної обов'язковості у суспільстві, у тому числі засоби державного примусу, що застосовуються у разі необхідності, як реакція держави на порушення норм фінансового права, які охороняються відповідно до чинного законодавства;

– дослідження особливостей співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, що дозволило запропонувати громадську експертизу діяльності органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, вважати формою реалізації інформаційної та орієнтаційної функцій права;

– положення щодо: публічного фінансового контролю, реалізація якого забезпечується контрольною функцією фінансового права шляхом законодавчого врегулювання діяльності органів публічного фінансового контролю; фінансово-правової відповідальності, мета і завдання якої виявляються у функціях, що тісно пов'язані із застосуванням фінансово-правових санкцій, а також матеріальними, економічними, політичними, соціальними наслідками їх застосування (йдеться, зокрема, про такі функції, як: виховна, компенсаційна, відновлювальна, каральна);

– аналіз завдань бюджетного права, які: є своєрідним відображенням мети бюджетно-правового регулювання, внаслідок чого наділені певним символізмом та декларативністю; реалізуються на трьох рівнях (науковому, нормативно-правовому та виконавчо-розпорядчому); наділені інтегруючими властивостями, оскільки поєднують науку бюджетного права із відповідною галуззю правового регулювання в єдине ціле; розкривають багатоаспектність державного впливу на бюджетну систему, для якого притаманний всеохоплюючий характер. Функції бюджетного права мають похідний характер від його завдань, функцій бюджету та завдань бюджетної політики, є їхнім втіленням і демонстрацією практичної спрямованості;

– питання: аналізу сфери регулювання податкових правовідносин та критеріїв ефективності дії норм податкового законодавства, на підставі чого сформульовано завдання податкового права України; класифікації функцій податкового права, залежно від способів впливу на поведінку суб'єктів податкових правовідносин та особливостей форм реалізації;

– дослідження функцій банківського права, що мають важливе значення для реалізації його основного завдання – регулювання банківських правовідносин та банківської діяльності, з метою подолання загроз належного функціонування грошово-кредитної та фінансової систем держави; організація функціонування банків та інших фінансово-кредитних установ, їх взаємовідносин з клієнтами та один з одним; залучення кредитних ресурсів до сектору національної економіки; регулювання грошово-кредитних відносин; збільшення грошової маси та перерозподіл грошових коштів; подолання різноманітних банківських ризиків; здійснення банківського регулювання та нагляду;

– підходи до розуміння завдань та функцій митного, валютного, емісійного права, з урахуванням позицій представників науки фінансового права щодо їх місця у системі фінансового права.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – для внесення змін і доповнень до чинного фінансового законодавства, його адаптації до кращих міжнародних зразків і стандартів (Довідка про впровадження результатів наукових досліджень від 21.06.2019 р. № 22/259-1-15);

– *правозастосуванні* – з метою ефективного виконання завдань і функцій органами публічної влади у фінансовій сфері;

– *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень актуальних проблем завдань і функцій фінансового права (Акт про впровадження результатів дослідження від 30.09.2019 р. № 101);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Фінансове право», «Актуальні проблеми фінансового права України», а також при написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, у процесі професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації посадових осіб суб'єктів публічної фінансової діяльності (Акт про впровадження результатів дослідження від 30.09.2019 р. № 100).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження було оприлюднено на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних: «Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС» (м. Київ, 3 листопада 2017 р.); «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р.); «Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Київ, 11–12 травня 2018 р.); «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 11–12 травня 2018 р.); «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 27–28 липня 2018 р.); «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 12–13 жовтня 2018 р.); «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 р.); «Європейський вибір України у контексті світових політичних процесів» (м. Київ, 14 березня 2019 р.); «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.); «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків, 19–20 липня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено в одноосібній монографії, 15 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, 7 – у наукових виданнях інших держав, та 10 тезах доповідей, опублікованих за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, змісту, вступу, чотирьох розділів, логічно об'єднаних у 15 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 442 сторінки, з них основного тексту – 349 сторінок. Список використаних джерел налічує 701 найменування та займає 65 сторінок. Додатки розміщено на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію, публікації та структуру дисертації.

Розділ 1 «Функції права та їх вплив на фінансове право і правовідносини» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Доктринальні підходи щодо визначення понять «функція» та «функція права»* акцентовано на тому, що незважаючи на широке висвітлення у спеціальній науковій літературі питань щодо функцій права, проблеми функцій власне фінансового права комплексно не досліджені.

Наголошено, що важливу роль у розумінні функцій права відіграли наукові надбання, зокрема, таких учених: М. М. Коркунова, Л. Дюгі, Л. І. Петражицького, Й. Карнера, К. Реннера. Констатовано, що суттєві дослідження з питань функцій права зробили й С. С. Алексєєв, М. І. Байтін, В. С. Ковальський, О. С. Лапшина, Ю. В. Пірожкова, Т. М. Радько, Л. М. Чумак та інші вчені.

Аналізуючи наукові підходи до понять «функція», «функція права» ознак функцій права, резюмовано, що нині поняття «функція» широко використовується у різних науках і по-різному трактується вченими. У правових галузевих науках, при визначенні тих чи інших понять і категорій, поширеним є застосування термінологічного інструментарію філософського спрямування. Використання поняття «функція права» пов'язано із: характеристикою сутності різноманітних державно-правових, зокрема, фінансово-правових явищ; із завданнями, повноваженнями та компетенцією органів публічної влади, зокрема тих, які є суб'єктами публічної фінансової діяльності. Як функції, так і завдання притаманні праву, державі, органам публічної влади та усім галузям права, їх підгалузям, правовим інститутам.

Доведено, що функції права, у тому числі і фінансового права, у зв'язку з певними обставинами, можуть тимчасово не виявлятися, при цьому залишатися притаманними праву. Деякі функції фінансового права можуть бути активними, практично реалізованими, деякі – мають перманентний характер.

У підрозділі 1.2 *«Гносеологічні аспекти класифікації функцій права»* наголошено на тому, що класифікація функцій права, у тому числі й фінансового права, визначення її критеріїв, має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Акцентовано увагу на класифікації функцій права, функцій галузей права. Ґрунтуючись на напрацюваннях переважно вчених-теоретиків,

запропоновано групування функцій фінансового права на: загально-правові; галузеві; підгалузеві та правових інститутів.

Констатовано, що для дослідження функцій права, зокрема фінансового права, важливе значення має функціональний аспект певної діяльності: державно-владних суб'єктів; підпорядкованих суб'єктів; осіб, які не є учасниками конкретних фінансових правовідносин, проте намагаються впорядкувати ці відносини, займаються тлумаченням положень законодавства і науки фінансового права.

Розглянувши різні аспекти критеріїв класифікації функцій права, проаналізувавши широке коло доктринальних праць, дотичних до предмета дослідження, запропоновано таке їх узагальнене групування: 1) соціологічні дослідження (присвячені: соціальній функції власності, грошей; розгляду функцій державної служби в соціологічному аспекті; соціальним функціям тіньових відносин тощо); 2) економічні дослідження (вивчаються: функції податків й оподаткування; функції фінансів і контролю; економічні прояви функцій держави; функції грошей; функції банків); 3) філософсько-правові й теоретико-правові дослідження (розглядаються: функції держави і права; функція як філософська категорія; функції практичної діяльності; функції контролю та відповідальності; екологічна функція держави; функції екологічного права; економічна функція держави; податкова функція держави у контексті теорії держави та права; ідеологічна, виховна, освітня, інформаційна функції держави; функції правосвідомості; соціальна функція держави тощо); 4) конституційно-правові дослідження (аналізуються: функції парламенту; функції суду у виборчому процесі тощо); 5) цивільно-правові та цивільно-процесуальні дослідження (зосереджується увага на: функціях страхування; функціях договору; безпосередньо функціях цивільного права, зокрема компенсаційній; процесуальних функціях правових презумпцій у цивільному судочинстві тощо); 6) трудово-правові дослідження (розглядаються: поняття та система функції трудового права; функція правового забезпечення інтересів роботодавців, їх представників, найманих працівників тощо); 7) кримінально-правові та кримінально-процесуальні дослідження (вивчаються: природа та зміст функцій кримінального права, співвідношення між окремими функціями; функції правосвідомості у механізмі кримінально-правового регулювання на стадії правотворчості, правореалізації, та правозастосування та інше); 8) адміністративно-правові дослідження (розглядаються: функції державного управління та органів виконавчої влади; поліцейська функція; функції адміністративного права; функція захисту в адміністративно-деліктному процесі тощо); 9) фінансово-правові дослідження (частина досліджень поєднує адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти функцій (наприклад, О. А. Кузьменко); регулятивну функцію фінансового права досліджувала Ю. Л. Смірнікова; до функцій податкового права зверталися І. І. Бабін; О. О. Головашевич, С. В. Запольський, М. П. Кучерявенко та інші вчені; функції у контексті контрольних і охоронних фінансових

правовідносин, розглядали Л. А. Савченко, Д. О. Коваль, Н. А. Саттарова, А. С. Ємельянов, М. Б. Разгільдієва, а правові питання функцій податків й оподаткування – Д. В. Вінницький, Н. В. Гребенюк, П. В. Євдокимов, Д. А. Кобильник, О. П. Орлюк; частково питання функцій оподаткування у контексті оподаткування доходів фізичних осіб, вивчала В. О. Рядінська; фінансово-правові аспекти функцій кредиту з'ясовував О. В. Карташов; Г. В. Жмулевська, С. Б. Жиліна досліджували правові аспекти функцій банків; до функцій фінансово-правової відповідальності звертався А. Й. Іванський, до функцій митної політики – Б. А. Кормич, С. В. Ківалов, до функцій митного права – В. Я. Настюк).

У підрозділі 1.3 «Теоретико-прикладні проблеми реалізації функцій права, фінансового права» констатовано, що термін «реалізація» є синонімічним із поняттями «здійснення», «виконання» та означає приведення у виконання, втілення у дійсність, реальність.

Наголошено на необхідності розмежування понять «реалізація функції фінансового права» та «реалізація права». Реалізація є завершальним етапом певного процесу, проте необхідно враховувати, що при реалізації права передбачається досягнення певної мети, ефекту правового регулювання якихось публічних та/чи приватних інтересів, зокрема, у фінансовій сфері.

Висловлено твердження, що для фінансового права та відповідних галузевих правовідносин реалізація його функцій не завжди передбачає реалізацію соціального призначення права. Зокрема, у роботі акцентовано увагу на функціях науки фінансового права.

Розглянуто такі форми реалізації функцій права, як інформаційна, виховна, комунікативна, правотворча, правоохоронна, правозабезпечувальна, а також правосвідомість (суб'єктивна форма реалізації функцій) та правовідносини (об'єктивна форма реалізації функцій). Акцентовано, що для фінансових правовідносин найважливіше значення мають правові функції. Пряма форма реалізації конкретної функції права у фінансових правовідносинах має місце тоді, коли суб'єкт фінансових правовідносин безпосередньо (особисто) звертається до норм фінансового права, як до джерел права. Опосередкована форма реалізації функцій права полягає у тому, що у цей процес залучено різних суб'єктів публічної фінансової діяльності. Наголошено на тому, що реалізація функції фінансового права означає досягнення мети цієї функції, практичне втілення її у публічній фінансовій діяльності. При цьому, потрібно враховувати той факт, що та чи інша функція права може бути реалізована частково, її реалізація може бути розтягнена у часі.

Висловлено твердження, що функції фінансового права існують постійно, вони розвиваються, доповнюються, натомість фінансово-правові відносини можуть мати регулярний, періодичний, повторюваний, разовий характер. Нині складно констатувати факт реалізації функцій права у тривалих фінансових правовідносинах, оскільки майже неможливо стверджувати, що

досягнута мета цієї функції. Отже, нелогічно пов'язувати завершення реалізації функцій, зокрема фінансового права, із досягненням мети фінансово-правового регулювання.

Зроблено висновок про те, що функції права реалізуються різними суб'єктами, які не обов'язково є учасниками конкретних фінансових правовідносин, та відповідно до цього, наведено класифікацію суб'єктів реалізації функцій фінансового права.

Констатовано, що підсумковим результатом процесу реалізації функцій фінансового права є досягнення необхідного економічного, фінансового, соціального ефекту, тобто урегулювання, впорядкування, стабілізація, розвиток фінансових відносин, а також попередження порушень чи/та відновлення фінансової дисципліни. Реалізація функцій фінансового права відбувається у межах публічної фінансової діяльності, що спрямована на виконання та забезпечення завдань, які стоять перед державою та органами місцевого самоврядування, результати якої мають аналізуватися, перевірятися, корегуватися (йдеться, зокрема, про публічну фінансову звітність і публічний фінансовий контроль) та передбачає встановлення правопорядку у фінансових відносинах, а також забезпечення безпеки у вказаній сфері.

Розділ 2 «Основи теорії функцій і завдань фінансового права» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Сучасний погляд на розуміння функцій і завдань фінансового права»*, враховуючи думки вчених щодо функцій права, завдань різних галузей права, сформульовано визначення понять «функції фінансового права» та «завдання фінансового права». Акцентовано на тому, що функції фінансового права можливо розглядати як похідні від функцій публічних фінансів, останні, якщо узагальнити наукові підходи, виконують розподільну, перерозподільну, контрольну, стабілізуючу, регулятивну функції. При цьому, потрібно зважати на правову та економічну природу публічних фінансів, що впливає на розуміння їх функцій і, відповідно, функцій фінансового права.

Висловлено твердження, що зміст завдань фінансового права визначається їх предметним наповненням, яке також виявляється у формулюваннях фінансово-правових норм. Наголошено, що функції фінансового права є вираженням політичної сутності держави, оскільки діяльність у сфері публічних фінансів держава здійснює у межах фінансової, економічної, у тому числі і грошово-кредитної політики. Доречно визначати функції фінансового права крізь призму впливу, який виявляється у межах публічної фінансової діяльності, спрямований на досягнення мети, вирішення завдань фінансово-правового регулювання та реалізації публічного фінансового інтересу.

Констатовано, що правові галузеві функції, у тому числі і функції фінансового права, мають хоча й не стійку, але все ж таки здатність до змін, вони можуть бути переосмислені, трансформовані.

У підрозділі 2.2 «Співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин», зважаючи на особливості предмету дослідження, проаналізовано поняття «функція держави», «функція права» та «функція органу публічної влади». Наголошено на тому, що до основних напрямів діяльності будь-якої держави належить і фінансова функція, тобто управління публічними фінансами, з метою забезпечення суспільного блага.

Функція є юридичною категорією, що відображає нормативний, визначений правовими нормами сенс існування і діяльності держави та системи її органів, її основні завдання. Тобто термін «функція», як зазначають учені, вбачається найбільш близьким або навіть ідентичним за змістом до словосполучення «основні напрями». Одним із таких основних напрямів є управління публічними фінансами, що виявляється у повноваженнях конкретних державних органів, органів місцевого самоврядування, інших публічних суб'єктів. Акцентовано, що питання про адміністративно-правове визначення повноважень органів публічної влади, як суб'єктів фінансових правовідносин, доречно розглядати саме крізь аналіз функцій фінансового права, як галузі права, адже саме галузеві нормативно-правові акти є джерелом функцій та повноважень органів публічної влади у фінансовій сфері.

У процесі аналізу відображення регулятивно-статичної функції права у функціональній діяльності органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, зазначено, що регламентація їх компетенції є прикладом реалізації вказаної, ключової для здійснення ефективного регулювання суспільної життєдіяльності, функції. У межах реалізації регулятивно-статичної функції права, може відбуватися утворення нових публічно-владних суб'єктів фінансових правовідносин.

Теоретико-методологічний аналіз положень про Державну податкову службу України (затв. пост. Кабінету Міністрів України від 06.08.2019 р. № 227) та Державну казначейську службу України (затв. пост. Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215) показав відсутність застосування терміну «функції», замість чого використовується категорія «завдання». Подібний підхід не є виправданим, оскільки саме термін «функція» найповніше передає значення напрямку, виду, вектору діяльності, спрямування зусиль та ресурсів, для досягнення тієї чи іншої публічно значущої мети. Резюмовано, що застосування єдиних для усіх інституційних нормативно-правових актів понять «функція» та «повноваження», як позначення напрямів діяльності та практичних засобів їх реалізації, дасть змогу уніфікувати юридичний інструментарій, що застосовується для регламентації структурних елементів компетенції органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин.

Розділ 3 «Загальна характеристика та особливості реалізації окремих функцій фінансового права» складається з шести підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Регулятивна функція фінансового права» відзначено, що саме за допомогою регулятивної функції фінансового права, встановлюються матеріальні фінансово-правові норми, тобто самі правила поведінки суб'єктів у фінансовій сфері, а також процесуальні норми, що визначають порядок, особливості реалізації матеріальних норм.

Наголошено, що саме належне регулювання сприяє формуванню ефективного, дієвого фінансового законодавства, його оновленню, удосконаленню, що сприятиме захисту прав усіх суб'єктів фінансових правовідносин, реалізації органами публічної влади їх завдань та функцій у фінансовій сфері, своєчасному застосуванню заходів впливу за порушення фінансово-правових норм.

Підтримуючи представників науки фінансового права (Д. А. Кобильника, Ю. Л. Смірнікову) щодо виділення регулятивно-статичної та регулятивно-динамічної функцій фінансового права, уточнено їх сутність: регулятивно-статична функція спрямована на закріплення у фінансово-правових нормах засад відповідного галузевого регулювання, складових фінансової системи, бюджетного устрою, повноважень суб'єктів публічної фінансової діяльності, правового статусу підпорядкованих суб'єктів фінансових правовідносин; регулятивно-динамічна функція спрямована на досягнення мети правового регулювання, зокрема забезпечення належного рівня фінансової безпеки, ефективного використання публічних фінансів, забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, мінімізацію зовнішніх і внутрішніх запозичень, обслуговування публічного боргу тощо. Регулятивно-охоронну функцію фінансового права доречно вважати сервісною щодо регулятивно-статичної та регулятивно-динамічної функцій.

З огляду на існування вимушених порушень правових приписів у бюджетному процесі, запропоновано у Бюджетному кодексі України закріпити поняття «вимушене бюджетне правопорушення».

У підрозділі 3.2 «Охоронна та захисна функції фінансового права» встановлено, що поняття «правовий захист» у фінансовому праві означає саме реакцію держави через компетентні органи публічної влади на скоєне фінансове правопорушення, включаючи, крім безпосереднього застосування санкцій до порушників фінансового законодавства, також превенцію (попередження) правопорушень у сфері публічних фінансів та забезпечення компенсації негативних наслідків таких діянь, а поняття «правова охорона» є більш загальним, охоплює увесь цілісний комплекс постійного (перманентного) забезпечення (охорони) належної реалізації регулятивних матеріально-правових норм.

Констатовано, що метою реалізації охоронної функції фінансового права є: припинення фінансових правопорушень, що наносять шкоду публічному фінансовому інтересу, усунення їх наслідків; припинення явищ, дій, правовідносин, які хоча й не віднесені до фінансових правопорушень, проте у зв'язку з об'єктивними причинами, почали шкодити публічним

фінансовим інтересам; попередження та недопущення вчинення фінансових правопорушень у майбутньому. З'ясовано, що основним елементом правового захисту у фінансовому праві є застосування заходів державного примусу, які повинні сприяти належній діяльності органів публічної влади та інших суб'єктів у фінансовій сфері.

До основних напрямів удосконалення інституту юридичної відповідальності віднесено: забезпечення законності при застосуванні заходів державного примусу (процесуальний аспект реалізації захисної функції фінансового права); попередження правопорушень (прогностично-превентивний аспект); максимально можливе усунення збитків, завданих суспільству, державі, місцевому самоврядуванню у сфері публічних фінансів (компенсаційний аспект).

Акцентовано увагу на формах реалізації охоронної та захисної функцій фінансового права, що дало підстави окреслити складові елементи цих функцій, з'ясувати їх сутність.

Охоронна та захисна функції фінансового права реалізуються у різних формах і в площині захисту прав громадян, інтересів суспільства, держави, місцевого самоврядування у фінансовій сфері, у тому числі і у сфері оподаткування, що також, поряд з бюджетним процесом, складає ключовий напрям управління публічними фінансами як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, зважаючи на визначальну роль, яку відіграє здійснення фіскальної (податкової) функції держави для реалізації усіх інших функцій, іманентно притаманних державі.

У підрозділі 3.3 «Контрольна функція фінансового права» крізь призму публічного фінансового контролю, його завдань і функцій розглянуто контрольну функцію фінансового права.

Встановлено, що наявність контрольної функції фінансового права обумовлена самою природою публічних фінансів, і впливає з необхідності нормативно-правового забезпечення реалізації суб'єктами публічного фінансового контролю, як контролюючими, так і підконтрольними, їх прав та обов'язків.

Констатовано, що незважаючи на те, що контрольна функція об'єктивно притаманна публічним фінансам, автоматично вона не діє, а передбачає контрольну діяльність, а отже, може бути реалізована лише відповідними суб'єктами фінансових правовідносин або їх уповноваженими представниками, тобто через публічний фінансовий контроль, який передбачає виявлення та аналіз фактичного стану справ у фінансовій сфері, зіставлення цього положення з наміченими цілями і завданнями, оцінку контрольованої діяльності, вжиття заходів щодо усунення виявлених недоліків, порушень і недопущення їх у майбутньому.

Підтримуючи позицію учених про те, що публічний фінансовий контроль може бути попереднім, поточним та наступним, констатовано, що у межах контрольної функції фінансового права, певне відгалуження має превентивна функція. Отже, ефективним є застосування коригувальних та

превентивних заходів на стадії попереднього фінансового контролю, який має найбільший вплив на процес формування публічних фондів коштів, розподілу, перерозподілу й використання публічних коштів, у тому числі й на прийняття управлінських рішень відповідними суб'єктами у фінансовій сфері.

Зроблено висновок, що у контексті контрольної функції фінансового права, публічний фінансовий контроль доцільно розглядати у двох аспектах: 1) як форму практичної реалізації контрольної функції публічних фінансів, невід'ємну складову управління ними; 2) як нормативно регламентовану діяльність спеціальних контролюючих органів за дотриманням фінансового законодавства та фінансової дисципліни.

Резюмовано, що публічний фінансовий контроль є неодмінним атрибутом контрольної функції держави, однією з найважливіших функцій публічного управління, його об'єктивною основою виступає контрольна функція публічних фінансів, а практичну реалізацію забезпечує контрольна функція фінансового права.

У підрозділі 3.4 «Обмежувальна функція фінансового права» зазначено, що для того, аби дії одних суб'єктів у фінансовій сфері не порушували інтересів інших, щоб суспільство та держава розвивалися заради спільної мети – досягнення суспільного блага, використання обмежень, як одного із різновидів функціонального правового аспекту, даватиме змогу впорядковувати фінансові відносини. Складність фінансових правовідносин вказує на необхідність пошуку компромісу для задоволення інтересів усіх їх учасників, який можливий шляхом формування загальнообов'язкових правил, що можуть виражатися, зокрема у формі правових обмежень.

Констатовано, що притаманність обмежувальної функції фінансовому праву простежується у його правових нормах. Обмежувальна функція починає проявлятися на рівні Конституції України. При правовому обмеженні, з ініціативи законодавця, у нормативному порядку відбувається звуження прав окремих груп суб'єктів у фінансовій сфері. З'ясовано, що обмежувальна функція, впровадження якої досягається завдяки правовому впливу на учасників фінансових відносин, виявляється у кожній із підгалузей, інститутів фінансового права.

З метою досягнення визначеності у тому, в який спосіб проявляється обмежувальна функція у фінансових правовідносинах, охарактеризовано окремі підгалузі, інститути фінансового права. Так, надаючи пріоритет розвитку окремих галузей чи суб'єктів, держава, водночас, стримує розвиток інших, які недоотримають очікуваних видатків, чи взагалі залишаються без дотацій. Такі заходи є вимушеними, обумовленими економічною та політичною ситуацією в країні, але водночас, демонструють прояв правового обмеження у бюджетній сфері. Справляння податків і зборів є заходами правового впливу, спрямованими на впорядкування податкових відносин у державі. Через функції податків впроваджуються стимулюючі чи

обмежувальні механізми для будь-якої економічної діяльності. Констатовано, що функціональний підхід у таких обмежувальних заходах є яскраво вираженим, і, якщо винесення обмежувальної функції поряд із стимулюючою на рівень основних функцій податкових правовідносин, можливо, й не цілком виправдане, то виокремлення їх, як підфункцій чи як факультативних функцій, є справедливим. Додатковим обґрунтуванням виокремлення обмежувальної функції є зміст окремих норм Податкового та Митного кодексів України. Обмежувальна функція фінансового права може проявлятися й у різних сферах валютного регулювання та нагляду, публічного кредиту.

У підрозділі 3.5 «Функції фінансово-правової відповідальності» розглянуто регулятивну, превентивну, виховну, компенсаційну, правовідновлювальну (відновлювальну), каральну функції фінансово-правової відповідальності.

Констатовано, що регулятивна функція – загально-правова і водночас первинна функція, що виявляється у всіх правовідносинах, а не лише у відносинах фінансової відповідальності, тому не потрібно її виокремлювати.

Превентивна функція фінансово-правової відповідальності, а відповідно, і фінансового права, спрямована на попередження виникнення чи подальшого розвитку протиправної поведінки суб'єкта фінансових правовідносин. У межах реалізації цієї функції, відбувається вплив на свідомість фізичних осіб-суб'єктів фінансових правовідносин, які діють як у власних приватних інтересах, так і тих, які представляють органи публічної влади, і діяльність яких пов'язана із публічними фінансовими інтересами. Зазначено, що превентивний вплив поєднує заборони і покарання.

Акцентовано, що за допомогою реалізації виховної функції фінансово-правової відповідальності, а відповідно, і фінансового права: держава формулює настанови, що мають юридичне значення, які схиляють суб'єкта фінансових правовідносин до правомірної поведінки, до активних дій чи, навпаки, до утримання від вчинення певних дій у фінансовій сфері. Отже, за допомогою виховної функції фінансового права, забезпечується підвищення рівня правосвідомості та фінансово-правової культури, мінімізація правового нігілізму, підвищення правової активності суб'єктів фінансових правовідносин.

Компенсаційна функція фінансово-правової відповідальності спрямована на відновлення порушеного правопорядку, фінансової дисципліни, відшкодування втрат бюджету внаслідок ухилення від сплати податків і зборів, та інших зловживань у фінансових правовідносинах. Проявом і продовженням компенсаційної функції є відновлювальна функція фінансового права, яка має за мету відновлення соціальної справедливості, порушеного стану фінансової безпеки, реалізацію публічного фінансового інтересу тощо.

З'ясовано, що каральна функція фінансово-правової відповідальності – це напрям правового впливу на суб'єктів фінансового правопорушення, що полягає в засудженні (осуді), обмеженнях, позбавленнях, заборонах особистого чи майнового характеру.

У підрозділі 3.6 «Інформаційна функція фінансового права», на основі з'ясування змісту інформації, її видів, звернення до інформаційної функції права, встановлено, що реалізація інформаційної функції фінансового права не завжди потребує вступу суб'єктів суспільних відносин у відповідні фінансові правовідносини, оскільки це своєрідний процес інформаційного впливу норм фінансового права, положень фінансово-правової доктрини на індивідуальну чи колективну правосвідомість. Ці положення сприяють кращому усвідомленню особою явищ фінансово-правової дійсності, переконанню у необхідності дотримуватися правових норм, формують у неї певні світоглядні позиції, отриманню відповідними суб'єктами відомостей про їхні права, обов'язки, повноваження, завдання тощо.

Резюмовано, що реалізація інформаційної функції фінансового права спрямована на реалізацію права на інформацію фінансово-правового характеру, яка, зважаючи на джерела розміщення та поширення, може міститися у: нормативно-правових актах органів державної влади й органів місцевого самоврядування управлінського, організаційного та розпорядчого характеру, що є складовими фінансового законодавства; актах органів судової влади (особлива увага відводиться актам Конституційного Суду України, Верховного Суду); документах інформаційно-статистичного характеру (звітах Рахункової палати, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України тощо); наукових дослідженнях.

Розділ 4 «Завдання та функції окремого підгалузевого фінансово-правового регулювання» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Завдання та функції бюджетного права» акцентовано на тому, що завдання бюджетного права вказують на пріоритети розвитку бюджетних відносин, а його функції характеризують спрямованість правового впливу, визначають вектор діяльності держави у бюджетній сфері, візуалізують правовий інструментарій, який застосовується суб'єктами публічного управління для унормування бюджетних відносин.

Констатовано, що таке завдання бюджетного права, як формалізація понятійно-категоріальних основ функціонування бюджетної системи, полягає у необхідності максимально точного та повного визначення і подальшого нормативно-правового закріплення ключових понять, термінів і категорій такої підгалузі фінансового права. Наголошено, що у межах завдання бюджетного права – розбудова ефективної бюджетної системи забезпечується своєрідне конструювання бюджетної системи держави, складові якої повинні гармонійно поєднуватися та взаємодіяти. Висловлено твердження, що зміст інституційного забезпечення бюджетних правовідносин розкривається у деталізації принципів, форм і методів,

стадій і напрямів реалізації бюджетної політики. Наповнення еквівалентним змістом бюджетних показників, які є досить суттєвими, оскільки у майбутньому впливають на різні бюджетні розрахунки, є важливим завданням бюджетного права. Враховуючи те, що належне функціонування бюджетної системи здебільшого залежить від збереження балансу між інтересами держави і суспільства, а також від своєчасного реагування влади на поточні загрози та ризики у сфері бюджетних правовідносин, виділено таке завдання бюджетного права, як забезпечення стабільності та сталого розвитку бюджетних правовідносин, що обумовлене динамічністю бюджетного законодавства та економічною природою бюджетних відносин. Більшість відносин у бюджетній сфері складається на міжбюджетному рівні, є складними за змістом, тому виникає потреба належного їх забезпечення, а отже, і в існуванні такого завдання бюджетного права, як унормування відносин у межах бюджетної системи. Зазначено, що таке завдання бюджетного права, як координація бюджетних правовідносин, передбачає впорядкування діяльності суб'єктів бюджетного процесу та дає змогу виявити корупційні ризики і уникнути конфлікту інтересів та випадків дублювання повноважень, досягти злагодженості та спрощеності бюджетних правовідносин, гарантувати бюджетну дисципліну. До завдань бюджетного права віднесено забезпечення керованості бюджетної системи та бюджетного процесу, у якому розкривається природа виконавчої влади, яка є своєрідним організмом, комфортне існування якого залежить від оперативності реагування на зовнішні чи внутрішні чинники. Підкреслено, що відмежування правомірної поведінки від протиправної, як завдання бюджетного права, обумовлене необхідністю забезпечення принципу верховенства права у сфері бюджетування. Інтереси держави вимагають чіткого правового визначення меж поведінки суб'єктів бюджетного процесу, тобто окреслення їхніх прав та обов'язків. Йдеться про ключову умову функціонування бюджетної системи, яка при будь-якому дисбалансі, повинна чітко ідентифікувати протиправні дії, локалізувати та якомога швидше припинити їх.

Особливу увагу зосереджено на спеціально-юридичних функціях бюджетного права, які нині залишаються поза увагою вітчизняних науковців.

У підрозділі 4.2 «Завдання та функції податкового права», аналізуючи позиції вчених щодо місця податкового права у системі фінансового права, його специфіки, завдань, запропоновано авторське розуміння завдань податкового права, що сприяло виділенню трьох основних складових методу правового регулювання цієї підгалузі фінансового права: правоохоронної, превентивної та каральної.

Окреслено позиції науковців (І. І. Бабіна, О. О. Головашевича, М. П. Кучерявенка, Д. О. Коваль, Д. А. Кобильника та інших) щодо переліку і змісту функцій податкового права, та наголошено на тому, що ця підгалузь фінансового права виконує функції, які безпосередньо не впливають із

основоположних функцій, виведених теоретиками права, хоча і мають деякі їх ознаки.

Залежно від способів впливу на поведінку суб'єктів податкових правовідносин та особливостей форм реалізації, виділено функції податкового права, які об'єднано у дві групи: 1) регулятивні функції (виникають на основі регулятивних (матеріальних та процесуальних) норм податкового права): нормативно-регулювальна, стимулювальна, обмежувальна; 2) охоронні функції (характеризуються наявністю одного або декількох захисних аспектів: корегуально-превентивного, правовідновлювального, репресивного (карального): контрольна, екологічна, репресивна тощо. Акцентовано увагу на нормах податкового законодавства, у яких проявляються вказані функції податкового права.

У підрозділі 4.3 «Завдання та функції митного права» констатовано, що серед науковців існують різні підходи до визначення завдань і цілей митної справи і митної політики, а відповідно, і завдань митного права. Для однозначного розуміння завдань законодавства з питань митної справи, запропоновано доповнити пунктом 4 статтю 1 Митного кодексу України.

З огляду на загальноприйняті положення теорії права, встановлено, що функції митного права – це основні напрями його впливу на суспільні відносини, що складаються у процесі, і з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Встановлено, що за допомогою регулятивної функції митного права, здійснюється регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері митної політики держави, переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів, визначення та застосування митних режимів, митно-тарифного регулювання, справляння митних платежів, митного оформлення та митного контролю, митної статистики тощо. Практична дія цієї функції виявляється у дозволах, заборонах, рекомендаціях, пільгах і заохоченнях. Розвиток інформаційних технологій у митній сфері вказує на існування інформаційної функції митного права, а необхідність підвищення рівня безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем, захисту інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу, пов'язує її з охоронною та правозастосовною функціями цієї підгалузі фінансового права. Підкреслено, що для подальшого удосконалення правозастосовної функції митного права, доцільно надати митним підрозділам Державної митної служби України статусу правоохоронних органів, що відповідає їх повноваженням і європейським підходам щодо віднесення органів митного контролю до поліцейських органів. Міжнародне співробітництво та євроінтеграційні процеси в Україні виявляються в удосконаленні національного митного законодавства, що дає підстави виділити міжнародно-політичну функцію митного права.

У підрозділі 4.4 «Завдання та функції банківського, емісійного, валютного права» аналіз системи функцій банківського, емісійного та

валютного права, як окремо кожної, так і в сукупності, допоміг висловити авторську позицію щодо їх місця у системі фінансового права.

Дискусії стосовно становлення банківського права, як самостійної галузі права, є достатньо обґрунтованими, оскільки банківське право має виконувати досить складні завдання, які реалізуються за допомогою певних функцій. Окресленню функцій банківського права сприяло зосередження уваги на функціях банківської діяльності та такому важливому її елементі, як банківська система, виконанні нею таких функцій, як створення грошей і регулювання грошової маси, трансформаційна, стабілізаційна, на функціях банківського нагляду.

Окрему увагу приділено функціям і завданням емісійного права, які тісно переплітаються з банківською діяльністю. Констатовано, що наукове розуміння основного завдання емісійного права є необхідною складовою процесу побудови та розвитку відносин у сфері банківської діяльності, які формуються у межах емісійної діяльності. У зв'язку з цим, емісійне право потрібно розглядати як інститут банківського права.

Визначено, що основними завданнями валютного права є: впровадження валютної політики; встановлення спеціальної компетенції органів державної влади, які мають право здійснювати публічний валютний контроль та застосовувати заходи впливу за порушення валютного законодавства; розробка та прийняття нормативно-правових актів у сфері валютних відносин; формування державного валютного резерву; підтримка стабільної вартості національної валюти та стійкої рівноважної ситуації на валютному ринку; забезпечення режиму законності у сфері валютних відносин та поведінки суб'єктів цих відносин, відповідно до вимог чинного законодавства тощо. Дослідження таких правових категорій, як валютна система, валютний нагляд, валютний контроль, валютне регулювання тощо, сприяло визначенню функцій валютного права.

ВИСНОВКИ

У дисертації розглянуто функції права та їх вплив на фінансове право і правовідносини, здійснено дослідження основ теорії функцій і завдань фінансового права, проаналізовано особливості реалізації окремих функцій фінансового права, окреслено завдання та функції бюджетного, податкового, банківського, емісійного, валютного права та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає у розробці концепції функцій і завдань фінансового права у галузевому та підгалузевому аспектах. Відповідно до поставленої мети і завдань, сформульовано висновки, які мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

1. Функції права впливають на форми та методи реалізації завдань фінансово-правового регулювання, форми і методи публічної фінансової діяльності тощо. Водночас, все це початково розглянуто на доктринальному рівні, адже зв'язок функцій і завдань фінансового права як такий, на практиці

може мати місце лише тоді, коли будуть чітко визначені власне ці функції та завдання, коли вони отримають правове закріплення. До того часу відповідні доктринальні розробки можуть використовуватися для додаткового обґрунтування певних нормативно-правових положень. Функції права тісно пов'язані з діяльністю держави, отже, функції фінансового права пов'язані із публічною фінансовою діяльністю. Діяльність – це процес активної взаємодії одних суб'єктів з іншими, суб'єктів із об'єктами, метою якого є задоволення певних потреб, інтересів тощо. Публічна фінансова діяльність, натомість – це процес, що пов'язаний із формуванням, розподілом і використанням публічних фондів коштів, тому не прийнятною є позиція, що вона є функцією держави.

2. Функції фінансового права (регулятивна, охоронна, захисна, контрольна, обмежувальна, інформаційна, функції фінансово-правової відповідальності та інші) складають цілісну систему, яка не є сталою. Враховуючи особливості цієї галузі права, такі її функції, як регулятивна, охоронна та контрольна, передбачають застосування різноманітних попереджувальних заходів, з метою уникнення правопорушень у сфері публічної фінансової діяльності. Для цього існують виховна, інформаційна, пізнавальна, ідеологічна функції фінансового права.

3. Подальший розвиток України, як соціальної, правової держави, значною мірою залежить від ефективності її фінансової політики, яка запроваджується шляхом реалізації органами публічної влади – суб'єктами фінансових правовідносин, встановлених чинними нормативно-правовими актами обов'язків і функцій. Тобто в їх рішеннях та діях повинна безпосередньо відобразитися соціальна функція права та його соціальна цінність, яка полягає, передусім, в узгодженні інтересів усіх членів суспільства та соціальних груп між собою з їх подальшим урахуванням при формуванні бюджетів усіх рівнів і реалізації фінансової політики держави, як в частині доходів, так і щодо спрямування видатків на певні цілі та завдання загальнодержавного чи місцевого значення. Ключовим елементом соціальної складової функціональної діяльності органів публічної влади у фінансовій сфері є фіскальна (податкова) політика, під якою запропоновано розуміти систему заходів, що спрямовані на забезпечення національної безпеки у сфері оподаткування, своєчасне формування бюджетів, стимулювання виробництва, економічне зростання тощо.

4. Особливості співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, полягають у тому, що: а) функції органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, безпосередньо відображають юридичний зміст функцій права та спрямовані на їх реалізацію у фінансово-економічній сфері суспільної життєдіяльності на індивідуально визначеному рівні; б) ключовим елементом реалізації загальносоціальних функцій права у діяльності органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, є

фіскальна (податкова) політика; в) у загальносоціальних функціях права розкривається його соціальна цінність, основним елементом якої, у фінансово-економічному контексті, є забезпечення соціальної справедливості та належного рівня соціального захисту громадян через правове регулювання функціонування таких невід'ємних інститутів будь-якої сучасної розвинутої правової системи, як ринкова економіка, стабільність і порядок у бюджетних відносинах, справедливу податкову політику, достатній рівень системи соціального захисту; г) виняткове значення у сучасних умовах розбудови правової держави має орієнтаційна функція права, тобто орієнтування громадян на правомірну поведінку, що виявляється і в конкретних фінансово-економічних функціях органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, адже від належних установок публічно-владних інститутів на таку поведінку у фінансовій сфері, адресованих суспільству, безпосередньо залежить фінансова дисципліна, виконання бюджету, належний порядок кредитно-грошових відносин тощо; г) якісне планування та виконання бюджетного розпису є способом забезпечення правомірної поведінки суб'єктів фінансово-правових відносин та гарантування ефективного функціонування правових норм у суспільстві загалом, адже реалізація будь-якої норми права має бути у належний спосіб забезпечена достатньою матеріально-фінансовою базою; д) громадську експертизу діяльності органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин, потрібно одночасно вважати формою реалізації інформаційної та орієнтаційної функцій права, спрямованих у зворотному напрямі, від суспільства до публічно-владних інститутів, з метою здійснення ефективного громадського контролю та забезпечення правомірної поведінки і належного здійснення повноважень посадовими особами таких органів.

5. З огляду на те, що функції права реалізуються різними суб'єктами, які не обов'язково є учасниками конкретних фінансових правовідносин, суб'єктів реалізації функцій, зокрема фінансового права, згруповано у такий спосіб: перша група – органи публічної фінансової діяльності – владні суб'єкти, які, насамперед, створюють нормативне підґрунтя для регулювання відповідних суспільних відносин; друга група – підпорядковані суб'єкти фінансових правовідносин, які не мають владних повноважень; третя група – громадські організації, об'єднання, які покликані доводити певну інформацію першій і другій групі суб'єктів; четверта група – міжнародні організації.

6. Регулятивна функція фінансового права виявляється у здатності цієї галузі права здійснювати правовий вплив на суспільні фінансові відносини, з метою надання їм статусу правовідносин, а також на фінансові правовідносини, їх суб'єктів та об'єктів. Зважаючи на розширення меж предмета фінансового права, необхідно враховувати й можливе розширення сфери дії регулятивної функції, що забезпечується через закріплення правових дозволів, прав та обов'язків суб'єктів

правовідносин, заборон, обмежень тощо. Регулятивна функція фінансового права реалізується за допомогою норм права, актів застосування норм права, правовідносин (йдеться про механізм фінансово-правового регулювання).

7. Поряд з регулятивною функцією фінансового права, необхідною умовою належної реалізації фінансово-правових норм є охоронна та захисна функції, що спрямовані на гарантування обов'язковості норм фінансового права та їх охорону від можливих правопорушень, у тому числі і через можливість застосування заходів державного примусу. У контексті цього, існує теоретико-методологічна проблема з'ясування співвідношення категорій «охоронна функція фінансового права» та «захисна функція фінансового права», встановлення їх юридичного змісту, внутрішньої сутності та інструментального арсеналу механізмів впливу на ефективність фінансово-правових норм, як основного соціального регулятора фінансово-правових відносин. Охоронна функція тісно пов'язана з регулятивною, оскільки будь-які заходи охоронного впливу повинні мати нормативне підґрунтя.

8. Перелік порушень бюджетного законодавства, встановлений статтею 116 Бюджетного кодексу України, не є вичерпним, зважаючи на положення пункту 41 зазначеної статті, в якому вказується на «інші випадки порушення бюджетного законодавства учасником бюджетного процесу», що не визначені безпосередньо у пунктах 1–40. Це передбачає наявність різноманітних порушень у сфері публічних фінансів та пошук відповідних форм реагування на різні за характером діяння та бездіяльність у межах реалізації охоронної і захисної функцій фінансового права.

9. Основною проблемою у реалізації контрольної функції фінансового права є відсутність нормативно-правового акту, в якому б комплексно визначалася система контролю публічних фінансів, тобто публічного фінансового контролю, її складові елементи. Підтримано позицію представників науки фінансового права щодо необхідності прийняття Закону України «Про систему публічного фінансового контролю», який би чітко визначив поняття, зміст, принципи, форми, види, методи й інструментарій організації та здійснення контролю у фінансовій сфері, а також розмежував функціональні повноваження суб'єктів контрольної діяльності та визначив порядок їх взаємодії, взаємовідносин тощо.

10. Обмежувальна функція фінансового права – це напрям правового впливу, що здійснюється на волю та поведінку учасників фінансових правовідносин, шляхом встановлення правових обмежень, обов'язків та заборон, метою якого є впорядкування окремих процесів, що виникають у цій сфері, зміцнення законності, правопорядку, урівноваження інтересів суб'єктів фінансових правовідносин. У процесі правового регулювання, правовими обмеженнями можуть слугувати різні механізми впливу на становлення та розвиток фінансових правовідносин. Ними можуть бути основоположні правові засади – принципи, або ж форми їх вираження:

правові норми, правозастосовні акти, договори, чи будь-які інші заходи, як-то заборони, міри покарання тощо. Заходи, що впроваджуються як правові обмеження, відображають специфіку кожної галузі права, де вони отримують прояв. Однак, незважаючи на існування правових обмежень у різних галузях права, їм притаманні спільні риси, що виражають їх природну специфіку: відображають динамізм у праві, який досягається правовим впливом, що вони здійснюють на правовідносини; встановлюють певні межі, які обмежують довільну свободу поведінки, за допомогою чого стає можливим досягнення цілей правового регулювання; мають юридичну силу і гарантуються державою.

11. Негативна юридична відповідальність є основною формою захисту порушеної норми фінансового права, позитивна юридична відповідальність – складовим елементом охорони фінансово-правових норм, шляхом сприяння та формування у суб'єктів фінансово-правових відносин усталеної правомірної моделі поведінки через реалізацію заохочувальних норм та регульованих такими нормами відповідних заходів.

12. Відсутня однастайність учених щодо визначення поняття «функція юридичної відповідальності» та видів юридичної відповідальності, і, відповідно, функцій галузевої відповідальності. Якщо узагальнити наукові підходи, то можна побачити, що науковці виокремлюють регулятивну, превентивну, правовідновлювальну (відновлювальну), компенсаційну, каральну та виховну функції відповідальності. Окрім цього, розглядають також сигналізаційну, стимулювальну, спонукальну, комунікативну, контролюючу та інші функції. Враховуючи особливості фінансово-правової відповідальності, до її функцій доречно віднести превентивну, виховну, компенсаційну, каральну.

13. Інформаційна функція дає змогу визначити роль і місце права, зокрема фінансового, як джерела інформації. Інформаційна функція фінансового права поєднує виховний, регулятивний та інший впливи, на суб'єктів фінансових правовідносин – потенційних їх учасників. Ефективність реалізації інформаційної функції залежить від рівня поінформованості суб'єктів фінансових правовідносин про фінансову політику держави, зміни, що відбуваються у фінансовій сфері, особливо у системі оподаткування. У контексті цього, важливого значення набуває фінансова освіта населення.

14. Науковці ототожнюють завдання бюджетного права з відповідними завданнями фінансового права, бо йдеться про співвідношення частини та цілого. Така позиція є помилковою, оскільки бюджетне право має особливий предмет правового регулювання, своєрідні методи та форми виконавчо-розпорядчого впливу, індивідуальні принципи правового забезпечення тощо. Враховуючи позиції вчених щодо існування певних інститутів у бюджетному праві, виділено його основні завдання: формалізація понятійно-категоріальних основ функціонування бюджетної системи (завдання відповідає інституту загальних положень бюджетного права); інституційне забезпечення

бюджетних правовідносин (завдання відповідає інституту бюджетного процесу); розбудова ефективної бюджетної системи (завдання відповідає інституту бюджетного устрою); наповнення бюджетних показників еквівалентним змістом (завдання відповідає інституту доходів та видатків бюджетної системи); забезпечення стабільності та сталого розвитку бюджетних правовідносин (завдання відповідає інституту збалансованості бюджетів); унормування відносин у межах бюджетної системи (завдання відповідає інституту міжбюджетних відносин); координація бюджетних правовідносин (завдання відповідає інституту розподілу компетенції); забезпечення керованості бюджетної системи та бюджетного процесу (завдання відповідає інституту бюджетного контролю); відмежування правомірної поведінки від протиправної (завдання впливає з інституту відповідальності у бюджетному праві). До функцій бюджетного права віднесено ідеологічну, регулятивну, охоронну, контрольну, політичну, інформаційну.

15. До особливостей співвідношення завдань і функцій бюджетного права запропоновано віднести те, що: 1) завдання бюджетного права визначають функціональну складову вказаної підгалузі фінансового права, а на підставі конкретних цілей бюджетно-правового регулювання, виникають функції, які надають їм організаційно-розпорядчого змісту; 2) завдання та функції бюджетного права є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями, оскільки зміни у формах і методах правового регулювання суспільних відносин у державі спочатку вплинуть на завдання бюджетного права, а згодом призведуть до трансформації функцій; 3) обидві категорії характеризуються стабільністю та відносною статичністю, що дає змогу сформуванню бюджетне законодавство та збалансувати бюджетну систему; 4) функції бюджетного права мають практичний характер, тоді як завдання характеризуються символізмом та декларативністю, адже перші повинні забезпечити втілення других у чіткі правові конструкції та механізми; 5) обидві категорії існують у межах правових реалій автономно, але з однаковою метою – узгодити та унормувати інтереси держави і суспільства у сфері бюджетно-правового регулювання.

16. Завдання податкового права виводиться зі сфери дії податкових норм (сфери регулювання податкових відносин) та критеріїв ефективності дії підгалузі загалом. Використовуючи такий підхід, завданнями податкового права у широкому розумінні, має стати охорона прав і свобод людини та громадянина, юридичних осіб і держави у правовідносинах, що виникають у сфері справляння податків і зборів, попередження порушень податкового законодавства та застосування заходів податкової відповідальності за їх вчинення. Податкове право виконує регулятивні та охоронні функції, які відображені у податковому законодавстві.

17. Митне право за допомогою функцій, які йому властиві, виконує завдання, спрямовані на зміцнення національної економіки, розвиток експортного потенціалу вітчизняної продукції, прискорення і поглиблення

інтеграції у світову економічну систему та активізацію участі у міжнародних економічних і фінансових організаціях. З-поміж головних функцій митного права можливо виокремити регулятивну, фіскальну, охоронну, інформаційну, правозастосовну та міжнародно-політичну, за допомогою яких реалізується основне завдання митного права – забезпечення економічної безпеки держави.

18. Для регулювання важливої сфери суспільних відносин і забезпечення дотримання інтересів суспільства та держави, банківське право виконує охоронну функцію. Існування посередницької банківської діяльності, зокрема, у сфері кредитування та розрахунків, дає підстави виділити посередницьку функцію банківської діяльності, а відповідно, і банківського права. Наявність у змісті банківської діяльності такої мети, як надання інформаційних послуг у сфері грошового обігу, кредитуванні, розміщенні капіталу, вказує на виконання банківським правом інформаційної функції. Відповідно до основної мети банківської діяльності, виокремлено таку функцію банківського права, як акумулювання та перерозподілу грошових коштів. Стабільність банківської діяльності та грошового ринку забезпечує стабілізаційна функція банківського права, при реалізації якої банківська система, для подолання загрози дестабілізації та розбалансування грошового ринку, може ініціювати прийняття відповідних нормативно-правових актів, тому можна констатувати, що банківське право виконує і нормотворчу функцію, а створення системи контролю і нагляду за дотриманням законодавства та діяльністю банків – це прояв контрольно-наглядової функції. Функції банківського права нерозривно пов'язані та мають важливе значення для реалізації його основних завдань.

19. Емісійні правовідносини виступають невід'ємною частиною правового регулювання публічних фінансів і впливають на розвиток економіки та соціальну сферу держави. У доктрині фінансового права не існує єдиної думки щодо визначення місця емісійного права у системі права України. Функції та завдання емісійного права тісно переплітаються з банківською діяльністю, оскільки основним завданням емісійного права є створення грошей та регулювання грошової маси, а суб'єктом емісійної діяльності при емісії офіційних готівкових грошових знаків виступає НБУ. Регулюючи емісійну діяльність, емісійне право виконує функцію стабільності національної грошової одиниці.

20. Забезпечення стабільності грошової одиниці України, заборона обігу та використання на території України інших грошових одиниць, окрім гривні, використання як платіжного засобу, національної грошової одиниці – все це вказує на те, що валютне право виконує функцію пріоритету використання національної грошової одиниці та підвищення її стабільності. Окрім цього, валютне право виконує й такі функції, як: нормотворча; функція гармонізації державних та приватних інтересів; контрольна; наглядова; облікова; регулятивна; охоронна.

21. Належній реалізації функцій і завдань фінансового права сприятиме удосконалення чинного законодавства. Отже, запропоновано:

– у Бюджетному кодексі України закріпити поняття «вимушене бюджетне правопорушення», під яким потрібно розуміти похідне порушення норм бюджетного законодавства;

– з метою усунення ймовірної колізії між ч. 1 і ч. 2 ст. 458 Митного кодексу України, підтримати пропозицію щодо скасування частини другої статті 458 цього нормативного акту;

– доповнити статтю 1 Митного кодексу України пунктом 4 такого змісту: «Законодавство України з питань державної митної справи має своїм завданням правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері митних правовідносин, митної політики та митної справи, захист вітчизняного виробника та вітчизняного ринку, встановлення відповідальності за порушення митних правил і порядку їх застосування, забезпечення міжнародного співробітництва у митній сфері».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Коваленко А. А. Актуальні проблеми функцій і завдань фінансового права: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2019. 440 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Коваленко А. А. Теоретико-правові аспекти реалізації контрольної функції фінансів. *«Правові системи»*. Науково-практичний електронний журнал. 2016. № 5/6. С. 9–19. URL: [http://legalsystems.net.ua/wp-content/uploads/2019/05/"ПРАВОВІ-СИСТЕМИ"_2016_5_6.pdf](http://legalsystems.net.ua/wp-content/uploads/2019/05/).

3. Коваленко А. А. Прояв обмежувальної функції права у фінансових правовідносинах. *«Правові системи»*. Науково-практичний електронний журнал. 2017. № 5/6. С. 19–29. URL: [http://legalsystems.net.ua/wp-content/uploads/2019/10/"ПРАВОВІ-СИСТЕМИ"_2017_5_6.pdf](http://legalsystems.net.ua/wp-content/uploads/2019/10/).

4. Коваленко А. А. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій банківського права. *Право та суспільство*. 2018. № 3-1. С. 186–191.

5. Коваленко А. А. Функції податкового права та способи їх реалізації в умовах сьогодення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 110–114.

6. Коваленко А. А. Визначення завдань і функцій митного права України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 226–229. URL: http://www.pap.in.ua/2_2018/66.pdf.

7. Коваленко А. А. Особливості співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин.

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2018. Випуск 2. Том 1. С. 151–154.

8. Коваленко А. А. Завдання бюджетного права: теоретико-правові та сутнісні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки».* 2018. Випуск 3. Том 2. С. 45–48.

9. Коваленко А. А. Загальні положення про функції фінансового права. *Порівняльно-аналітичне право.* 2018. № 6. С. 243–245. URL: http://www.pap.in.ua/2_2018/70.pdf.

10. Коваленко А. А. Доктринальні погляди на розуміння функцій права. *Право і суспільство.* 2019. № 1. С. 86–91.

11. Коваленко А. А. Класифікація функцій права: історія питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2019. № 55. Том 1. С. 32–35.

12. Коваленко А. А. Про функції фінансового права у галузевому розмежуванні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2019. № 37. С. 63–64.

13. Коваленко А. А. Особливості регулятивної функції фінансового права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2019. № 38. С. 50–53.

14. Коваленко А. А. Про функції фінансового права як вид галузевих функцій права. *Право і суспільство.* 2019. № 5-1. С. 181–185.

15. Коваленко А. А. Охоронна та захисна функції фінансового права у контексті заходів негативної юридичної відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2019. № 58. Том 1. С. 19–22.

16. Коваленко А. А. Відновлювальна функція фінансово-правової відповідальності. *Наше право.* 2019. № 4. С. 152–156.

Статті у наукових виданнях інших держав:

17. Коваленко А. А. Проблеми співвідношення та реалізації охоронної та захисної функції фінансового права. *Eurasian Academic Research Journal.* 2017. № 12 (18). С. 67–71.

18. Коваленко А. А. До питання правової природи та змісту функцій бюджетного права. *Eurasian Academic Research Journal.* 2018. № 3 (21). С. 151–156.

19. Коваленко А. А. Реалізація функцій фінансового права у контексті функцій держави. *Eurasian Academic Research Journal.* 2018. № 5 (23). С. 122–125.

20. Коваленко А. А. Форми реалізації функцій фінансового права. *Eurasian Academic Research Journal.* 2018. № 6 (24). С. 81–85.

21. Коваленко А. А. Про витоки досліджень функцій права. *Eurasian Academic Research Journal.* 2018. № 7 (25). С. 53–56.

22. Коваленко А. А. Соціальні функції права у контексті юридичної діяльності та практики. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 12 (30). С. 6–9.

23. Коваленко А. А. Виховна функція фінансово-правової відповідальності. *Eurasian Academic Research Journal*. 2019. № 5 (35). С. 53–57.

Тези за матеріалами науково-практичних конференцій:

24. Коваленко А. А. Теоретико-методологічні підходи до визначення функцій органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин. *Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 3 листопада, 2017 р.) / за ред. проф. Р. С. Мельника, відпов. ред. проф. О. А. Музика-Стефанчук. Yerevan: Eurasian Social Science Association, 2018. С. 50–52.

25. Коваленко А. А. Теоретичні підходи до визначення сутнісних характеристик фінансового контролю. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 4–5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 58–60.

26. Коваленко А. А. Реалізація обмежувальної функції права у податкових правовідносинах: *Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 11–12 травня 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 64–66.

27. Коваленко А. А. Особливості визначення та реалізації охоронної функції фінансового права у бюджетній сфері. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 11–12 травня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 56–58.

28. Коваленко А. А. Про функції органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 27–28 липня 2018 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 64–67.

29. Коваленко А. А. Місце емісійного права в системі права України та його взаємозв'язок з банківським правом. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 12–13 жовтня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–71.

30. Коваленко А. А. Завдання податкового права. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 62–65.

31. Коваленко А. А. Визначення завдань митного права. *Проблеми державного будівництва в Україні. № 27: збірник матеріалів XXIV Міжнародної конференції науково-педагогічних працівників «Європейський вибір України в контексті світових політичних процесів»* (м. Київ, 14 березня 2019 р.). Київ: Київський міжнародний університет, 2019. Том 1. С. 364–368.

32. Коваленко А. А. Функції фінансово-правової відповідальності. *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 101–102.

33. Коваленко А. А. Превентивна та виховна функції у контексті фінансово-правової відповідальності. *Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 19–20 липня 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 48–50.

АНОТАЦІЯ

Коваленко А. А. Функції та завдання фінансового права: проблеми теорії і практики. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2020.

Дисертація містить комплексний та системний аналізи теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із завданнями та функціями сучасного фінансового права.

Зосереджено увагу на функціях права та питанні їх впливу на фінансове право й правовідносини. Досліджено різні критерії класифікації функцій, особливості практичної реалізації функцій права. Запропоновано узагальнене групування доктринальних праць, дотичних до предмета дослідження. Наголошено на необхідності розмежування понять «реалізація функції фінансового права» та «реалізація права».

Проаналізовано сучасні погляди на розуміння функцій і завдань фінансового права, його підгалузей і інститутів, та запропоновано авторську концепцію функцій фінансового права у галузевому та підгалузевому аспектах. З'ясовано особливості співвідношення функцій права з функціями органів публічної влади – суб'єктів фінансових правовідносин.

Комплексно досліджено проблеми реалізації таких функцій фінансового права, як: регулятивна, інформаційна, охоронна та захисна, контрольна, обмежувальна, функції фінансово-правової відповідальності.

Виокремлено та проаналізовано завдання та функції окремих підгалузей та інститутів фінансового права, зокрема бюджетного, податкового, митного, банківського, емісійного, валютного права.

Ключові слова: функції, завдання, реалізація функцій права, фінансове право, бюджетне право, митне право, банківське право, податкове право, валютне право, емісійне право, фінансові правовідносини.

АННОТАЦІЯ

Коваленко А. А. Функции и задачи финансового права: проблемы теории и практики. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Институт законодательства Верховной Рады Украины. – Киев, 2020.

Диссертация содержит комплексный и системный анализы теоретических и практических проблем, связанных с задачами и функциями современного финансового права.

Уделено внимание функциям права и вопросу их влияния на финансовое право и правоотношения. Исследованы различные критерии классификации функций, особенности практической реализации функций права. Предложено обобщенное группирование доктринальных работ, примыкающих к предмету исследования. Подчеркнуто необходимость разграничения понятий «реализация функции финансового права» и «реализация права».

Проанализированы современные взгляды на понимание функций и задач финансового права, его подотраслей и институтов, предложена авторская концепция функций финансового права в отраслевом и подотраслевом разрезе. Выяснено соотношение функций права с функциями органов публичной власти – субъектами финансовых правоотношений.

Комплексно исследованы проблемы реализации таких функций финансового права, как: регулятивная, информационная, охранная и защитная, контрольная, ограничительная, функции финансово-правовой ответственности.

Выделены и проанализированы задачи и функции отдельных подотраслей и институтов финансового права, в частности бюджетного, налогового, таможенного, банковского, эмиссионного, валютного права.

Ключевые слова: функции, задачи, реализация функций права, финансовое право, бюджетное право, таможенное право, банковское право, налоговое право, валютное право, эмиссионное право, финансовые правоотношения.

SUMMARY

Kovalenko A. A. Functions and tasks of financial law: problems of theory and practice. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine. – Kyiv, 2020.

The dissertation contains a comprehensive and systematic analysis of theoretical and practical problems related to the tasks and functions of modern financial law.

Particular attention has been paid to law functions and the issue of their influence on financial law and legal relations. The author has studied various criteria of the classification of the functions, specific features of practical implementation of law functions. A generalized grouping of doctrinal works relevant to the subject matter of the study has been suggested. The author has emphasized on the need to distinguish between the concepts of «implementation of financial law function» and «realization of law». It has been proved that the realization of financial law functions is accompanied by exercising the rights and obligations by the subjects of financial legal relations (in case of active realization of functions, their implementation into practice); for passive realization of functions – we talk about the realization of the functions of financial law science (i.e. there are no participants or subjects of financial legal relations; there are no legal rights and obligations).

The author has analyzed modern views on the understanding of the functions and tasks of financial law, its sub-branches and institutions; and the author has offered own conception of financial law functions within the branch and sub-branch meaning. The author has clarified specific features of the correlation of law functions with the functions of public authorities – subjects of financial legal relations.

The author's vision of the concepts of «financial law function», «task of financial law» is based on the consideration of the cross-sectoral nature of certain financial relations, as well as on theoretical heritage of legal science of the past and present. It has been stated that the functions of financial law reflect the basic features of financial law (more precisely – financial and legal regulation); they are an external manifestation of the properties of financial law norms, aimed at solving those problems that are facing both this branch of law and its respective sub-branches and institutions. In turn, the task of financial law is imperatives, instructions for the desired behavior of relevant subjects in the field of public financial activities, which are formulated and laid down in the form of financial and legal norms, on the basis that compliance with these imperatives ensures the achievement of the objective of financial and legal regulation.

It has been substantiated that the functional characteristics of financial law as a branch of law is of dominant importance for forming a comprehensive understanding of the internal essence of this branch and determining the limits of its influence on the behavior of the subjects of legal relations, both from the point of view of the current legislation and in terms of building a perspective normative and functional model in the current conditions of building a rule of law, democratic, social state in Ukraine.

Based on the achievements of predominantly theoretical scholars, the author has offered to classify the functions of financial law into: generally legal (regulatory, security, protective, controlling, restrictive, educational, information,

cognitive, ideological, etc.); branch (economic, environmental, political, property, material, etc.); sub-branches and legal institutions (functions of budget, tax, customs, banking, emitting, monetary). The author has comprehensively studied the problems of realization of such functions of financial law as: regulatory, informative, security and protective, controlling, restrictive, functions of financial and legal responsibility.

The author has distinguished and analyzed the tasks and functions of certain sub-branches and institutions of financial law, in particular, budget, tax, customs, banking, emitting, monetary law.

Key words: functions, tasks, realization of law functions, financial law, budget law, customs law, banking law, tax law, monetary law, emitting law, financial legal relations.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 03.03.2020. Замовлення 129.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net